

Domnului Victor Ponta, Prim-ministru al României
Domnului Crin Antonescu, Președinte al Comisiei comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru
elaborarea propunerii legislative de revizuire a Constituției României
Membrii Comisiei comune a Camerei Deputaților și Senatului pentru elaborarea propunerii legislative de
revizuire a Constituției României

Stimate domnule prim-ministru,
Stimate domnule președinte Antonescu,
Stimați membri ai Comisiei,

Ne exprimăm pe această cale consternarea în legătură cu amendamentele care, conform raportărilor din
presă, au fost adoptate în ceea ce privește articolul 48 din Constituție.

Propunerea de amendament indică două obiective: a) reducerea conceptului de familie la „familia nucleară”
definită din o perspectivă tradițională, conservatoare și b) intenția de a preveni recunoașterea căsătoriilor
sau a parteneriatelor dintre persoane de același sex legal înregistrate în state a căror legislație prevede
această posibilitate și de a bloca eventuala adoptare de legislație similară în România.

a) În ceea ce privește limitarea definirii familiei la cuplul căsătorit, astfel este exclusă recunoașterea unor
tipuri de familii care există în prezent, unele dintre ele beneficiind chiar de protecție sporită din partea statului:
familiile monoparentale, familiile formate din bunici și nepoți, familiile extinse.

Realitatea vieții de zi cu zi din societatea contemporană determină coexistența oamenilor în forme diverse:
părintele singur care își crește copilul, bunicii sau alte rude apropiate rămase responsabile pentru creșterea
nepoților în cazul absenței părinților, cuplurile tinere ce decid să coabiteze înainte de a se căsători, cuplurile
formate în comunități etnice tradiționale în baza respectării unor reguli cutumiare.¹ Obligația statului este de
a oferi protecție egală tuturor acestora în fața legii.

Datele statistice arată că în România la recensământul din 2002, 828.000 de persoane au declarat că trăiesc
în „uniune consensuală” (3,9% din populație), iar sondajele mai recente arată o creștere de până la 5,7% în
2008. Acest trend este din punct de vedere unul crescător, reflectând o mai mare flexibilizare a relațiilor de
cuplu în societatea românească așa cum se întâmplă peste tot în lumea modernă. Plecând de la premisa că
aceste uniuni consensuale au fost declarate doar de populația heterosexuală (persoanele LGBT, în
majoritatea lor covârșitoare, nu-și declară deschis orientarea sexuală de teama represaliilor și a riscului
crescut de discriminare și agresiune), nu putem decât să considerăm că acest procent este, în realitate, mult
mai mare și că aproape un milion de oameni din România nu se pot bucura de recunoașterea alegerii lor de
cuplu ca familie. Aproape un milion de persoane adulte, cu drept de vot, pe care statul român nu numai că
le ignoră, ci le pedepsește în baza opțiunii populiste pentru un model de intruziune etatistă în viața privată

¹ A se vedea decizia Curții Europene a Drepturilor omului în cazul Muñoz Díaz c. Spaniei (2009) în care Curtea a
constat o încălcare a articolului 14 din Convenție împreună cu articolul 1 din Protocolul adițional 1 pornind de la
nerecunoașterea totalității drepturilor ce decurgeau din contactarea unei căsătorii cutumiare rome.

care contravine atât valorilor liberale cât și celor social-democrate. Din acest punct de vedere, inițiativa de revizuire a articolului 48 din Constituție aduce atingere principiului egalității așa cum este el statuat de articolul 4 alin.2 și articolul 16 din Constituție, principiului universalității drepturilor garantat în articolul 15 din Constituție, respectiv dreptului la viață intimă, privată și familială afirmat de articolul 26.

b) În ceea ce privește înlocuirea sintagmei de „soți” cu cea de „căsătorie între un bărbat și o femeie,” deși în prezent, articolul 48 nu definește căsătoria în mod explicit, absența din Constituție a unei definiții a căsătoriei nu constituie o lacună, deoarece textul constituțional este completat de legislația în vigoare. Astfel, definirea instituției căsătoriei ca “uniunea liber consimțită dintre un bărbat și o femeie, încheiată în condițiile legii” este prevăzută în articolul 259 din Noul Cod Civil, formulă utilizată și în vechiul Cod al Familiei. Practica judiciară demonstrează că nu există niciun fel de neclaritate în aplicarea legii. Definirea expresă, detaliată a instituției căsătoriei sau a oricărei alte instituții juridice și în textul constituțional, în condițiile existenței unor definiții exhaustive în acte normative este redundantă și inutilă. O astfel de încărcare a textului constituțional contravine unei reguli fundamentale de tehnică legislativă și anume menținerea simplității și a supleții acestuia.

Inițiatorii invocă drept motiv pentru introducerea acestei definiții detaliate ce determină limitarea implicită a dreptului la căsătorie și implicit la viață intimă, privată și familială, apărarea instituției tradiționale a căsătoriei, a valorii spirituale a acesteia sugerând astfel scopul real al amendamentului și anume interzicerea recunoașterii căsătoriei sau a parteneriatului dintre persoanele de același sex. Considerăm că instituția căsătoriei constituie o alegere personală de importanță fundamentală care implică devoțiune, respect, dragoste, asumarea unor drepturi și obligații reciproce, o alegere care nu ar trebui să li se refuze unor cupluri numai din cauza orientării lor sexuale, în perpetuarea unor modele medievale de intervenție statală. Statul poate stabili vârsta minimă a căsătoriei sau poate restrânge în mod justificat dreptul la căsătorie în cazul căsătoriei dintre rudele de grad apropiat din motive care țin de sănătatea publică, dar aceste considerente nu pot fi aplicate și în cazul căsătoriei între persoanele de același sex. De-a lungul timpului, politicile și tradițiile românești s-au opus divorțului, avortului, utilizării de anticoncepționale, căsătoriilor inter-rasiale sau inter-religioase care acum sunt legale. Invocarea unor prejudecăți, tradiții sau norme religioase nu constituie o justificare întemeiată pentru limitarea dreptului la viață privată, intimă și de familie iar Constituția nu poate da caracter normativ unor prejudecăți personale.

Dreptul la căsătorie a fost afirmat în majoritatea instrumentelor internaționale și regionale de protecție a drepturilor omului, la care România este parte. El se regăsește în articolul 16 din Declarația Universală a Drepturilor Omului,² articolul 23 din Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice,³ articolul 10 din

² Declarația Universală a Drepturilor Omului, „Articolul 16 [Căsătoria și familia]: (1) Bărbații și femeile care au vârsta legală au dreptul de a se căsători și de a întemeia o familie, fără limitări pe bază de rasă, naționalitate sau religie. Lor le sunt garantate drepturi egale în legătură cu căsătoria, în timpul căsătoriei și în legătură cu desfacerea căsătoriei. (2) Încheierea căsătoriei se face cu exprimarea liberă a consimțământului celor doi care doresc să devină soți. (3) Familia este componenta naturală și fundamentală a societății căreia i se asigură protecție din partea societății și a statului.”

³ Pactul Internațional privind Drepturile Civile și Politice, „Articolul 23 [Protecția familiei]: (1) Familia este componenta naturală și fundamentală a societății căreia i se asigură protecție din partea societății și a statului. (2) Dreptul bărbaților și al femeilor de vârstă legală de a se căsători și de a întemeia o familie trebuie recunoscut. (3) Nici o căsătorie nu se va încheia fără consimțământul liber exprimat al celor doi viitori soți. (4) Statele Părți la acest Pact vor lua măsurile necesare pentru a asigura egalitatea în drepturi și responsabilități a soților în legătură cu căsătoria, în timpul căsătoriei și în legătură cu desfacerea căsătoriei. Vor fi adoptate măsuri de protecție a copiilor, necesare în cazul desfacerii căsătoriei.”

Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale,⁴ dar și la nivel regional, ca de exemplu în articolul 12 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului.⁵ Conținutul acestor articole afirmă un drept cu caracter general, la căsătorie, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, în mod egal. Nu se menționează însă în mod expres cu cine se pot căsători femeile sau bărbații, neconsacrându-se în mod expres căsătoria heterosexuală așa cum cred, în mod greșit, inițiatorii.

La nivel european, Carta Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene asigură dreptul la căsătorie și la întemeierea unei familii, cât și dreptul la respect față de viața privată și viața de familie. Carta Drepturilor Fundamentale a UE sprijină o abordare generală prin articolul 9 care prevede că “dreptul la căsătorie și la formarea unei familii va fi garantat în concordanță cu legislația națională care guvernează exercitarea acestor drepturi.” Directiva 2004/38/EC (OJ L158/77) privind dreptul cetățenilor Uniunii și al familiilor lor de a se muta și de a își stabili reședința în mod liber pe teritoriul statelor membre include și ea o definiție largă a conceptului de “familie” care include căsătoria între persoanele de același sex și parteneriatul înregistrat⁶

În timp ce, așa cum am argumentat, adoptarea unei interdicții implicite a căsătoriei între persoanele de același sex nu ar aduce nici o modificare legislației în vigoare sau practicii din domeniu, textul propus neavând o finalitate în modificarea cadrului juridic, adoptarea sa ar genera în schimb efecte negative la nivel simbolic dar și în raport cu obligațiile asumate de România din perspectiva dreptului internațional privat.

La nivel simbolic, experiența din alte țări arată că dezbaterile publice și legislația adoptată în scopul interzicerii exprese a căsătoriei homosexuale au avut ca agendă reală negarea drepturilor fundamentale în cazul persoanelor LGBT (dreptul la libera asociere, libertatea de exprimare, dreptul la viață intimă, familială și privată), un exemplu în acest sens constituindu-l legislația adoptată în Nigeria.

În acest context, propunerea de amendament este contrară și mesajului transmis chiar de Comisie prin adoptarea inițiativei propuse de societatea civilă prin Forumul Constituțional de modificare a articolului 4 din Constituție prin includerea explicită a criteriilor protejate împotriva discriminării în conformitate cu articolul 21 al Cartei Drepturilor Fundamentale a Uniunii Europene, listă ce include și criteriul orientării sexuale. Salutăm în acest sens interesul manifestat de Comisie pentru armonizarea Constituției cu valorile și normele europene.

Inițiativa este anacronică și problematică și din perspectiva obligației de reciprocitate pe care o au statele în dreptul internațional privat în ceea ce privește recunoașterea statutului marital legal dobândit. Recunoașterea parteneriatului sau a căsătoriei între persoane de același sex a fost legiferată printre altele în: Andora, Austria, Africa de Sud, Belgia, Canada, Croația, Republica Cehă, Danemarca, Elveția, Finlanda, Franța, Germania, Groenlanda, Italia, Islanda, Irlanda, Israel, Luxemburg, Marea Britanie, Olanda, Portugalia, Norvegia, Noua Zeelandă, Portugalia, Slovenia, Spania, Suedia, Ungaria, Uruguay, Argentina, Australia,

⁴ Pactul Internațional privind Drepturile Economice, Sociale și Culturale, „Articolul 10 [Protecția familiei, a mamelor și a copiilor]: Statele Părți la prezenta convenție recunosc faptul că: (1) Cea mai largă protecție posibilă trebuie acordată familiei, care este componenta naturală și fundamentală a societății, în mod special în legătură cu întemeierea sa, în timp ce protecția și educația copiilor minori sunt de asemenea în responsabilitatea acestor State. (...)”.

⁵ Convenția Europeană a Drepturilor Omului, „Articolul 12 [Dreptul de a se căsători] Bărbații și femeile care sunt la vârsta căsătoriei au dreptul de a se căsători și de a-și întemeia o familie, în conformitate cu legile naționale care reglementează exercițiul acestui drept.”

⁶ http://europa.eu.int/eur-lex/lex/LexUriServ/site/en/oj/2004/l_229/l_22920040629en00350048.pdf

Brazilia, Mexico sau unele state din Statele Unite ale Americii etc. Familiile de același sex sunt o realitate socio-juridică, statutul lor nu poate înceta la trecerea frontierelor spre România.

Considerăm că modificarea textului constituțional prin amendamentul propus nu este nici necesară, nici oportună și că adevăratul scop al inițiativei de modificare a articolului 48 este acela de afirmare a unei concepții tradiționale anacronice de familie și de perpetuare a discriminării în baza orientării sexuale. Date fiind prevederile articolului 152(2) din Constituție solicităm Comisiei să reanalizeze amendamentele aprobate și să constate caracterul neconstituțional al inițiativei de modificare a articolului 48 din Constituția României, revenind la formula actuală. Încurajăm plenul Parlamentului și actorii responsabili din clasa politică să își asume faptul că actul fundamental trebuie să răspundă prezentului și viitorului și nu unor temeri populiste temporare.

Curtea Supremă a Statului Massachusetts afirma în 2003 câteva principii pe care ni le asumăm și pe care vi le propunem în actualul exercițiu de revizuire: *Constituția nu poate controla prejudecățile dar, în același timp, Constituția nici nu poate să le tolereze. Este posibil ca prejudecățile personale, private să fie în afara legii [să nu poată fi cenzurate de ea, n.n.], dar legea nu poate în mod direct sau indirect să dea efect acestor prejudecăți. Constituția afirmă demnitatea și egalitatea cu privire la toți indivizii.*⁷

Ne exprimăm încă o dată întreaga disponibilitate de a participa activ, alături de reprezentanții noștri, la o dezbatere publică consistentă pe acest subiect și rămânem încrezători că veți arăta deschiderea necesară pentru a conduce o astfel de dezbatere.

Organizațiile semnatare împărtășesc valori comune precum respectul pentru drepturile fundamentale ale omului, nediscriminare, libertate, egalitate și militează pentru democrație și stat de drept în România. Am decis să conlucrăm pentru a participa activ cu puncte de vedere argumentate la procesul de revizuire a Constituției.

Pentru mai multe detalii despre acest subiect contactați:

Romanița Iordache, cercetător, romanita.iordache@edu.uni-graz.at.

Grupul de organizații este deschis tuturor celor ce împărtășesc valorile și principiile enunțate. Dacă doriți să vă alăturați, contactați:

Ovidiu Voicu, Fundația Soros, ovoicu@soros.ro

Organizații semnatare:

ActiveWatch – Agenția de Monitorizare a Presei,

⁷ Goodridge v. Department of Public Health, 798 N.E.2d 941, 440 Mass. 309 (Mass. 2003).

Agenția de Dezvoltare Comunitară Împreună,

ANBCC – Asociația Națională a Birourilor de Consiliere pentru Cetățeni,

APADOR-CH – Asociația pentru Apărarea Drepturilor Omului în România – Comitetul Helsinki,

Asociația Accept,

Asociația EPAS,

Asociația FRONT,

Asociația pentru promovarea drepturilor femeilor rome - Asociația E - Romnja

Asociația MetruCub - resurse pentru cultură,

Asociația Secular Umanistă din România (ASUR),

Asociația Transcena,

Centrul FILIA,

Centrul Parteneriat pentru Egalitate,

Centrul pentru Jurnalism Independent,

Centrul Rațiu pentru Democrație,

CeRe – Centrul de Resurse pentru Participare Publică,

ECPI – Centrul Euroregional pentru Inițiative Publice,

Fundația pentru Dezvoltarea Societății Civile,

Fundația Soros,

Grupul Român pentru Apărarea Drepturilor Omului – GRADO,

Population Services International România,

Roma Education Fund România,

Societatea Academică din România,

Societatea pentru Educație Contraceptivă și Sexuală.